

MUZEJSKA DEJAVNOST NA VRHNIKI V 30. LETIH 20. STOLETJA¹

UVOD

Vrhnika je bila med kraji, ki je že zelo zgodaj imel svoje muzejsko društvo in muzejsko zbirko. Po izkopavanjih prof. Schmida na desnem bregu Ljubljane po letu 1934 se je namreč pri nekaterih vrhniških intelektualcih, med katerimi je bil še posebej zaslužen dr. Marijan Marolt, porodila zamisel o zbiranju gradiva oz. o ustanovitvi muzejskega društva, katerega prvenstvena naloga je bila urediti krajevni muzej z arheološko zbirko. Vest o ustanavljanju vrhniškega muzeja je od vseh, v tistem času izhajajočih, dnevnih in tedenskih časnikov in časopisov, prinesel le članek, objavljen v časopisu *Slovenec*, septembra leta 1935.² V njem piše, da so dala vzpodbudo za »ustanovitev Muzejskega društva na Vrhniki, čigar naloga je urediti krajevni muzej«³, lanskoletna uspešna arheološka izkopavanja prof. Schmida.

Podatke o muzejski dejavnosti na Vrhniki v 30. letih 20. stoletja smo črpali iz časopisa, ki smo ga našli v NUK-ovi Zbirki tiskov Slovencev zunaj Republike Slovenije. V največji meri pa smo uporabili dokumente iz arhiva Narodnega muzeja Slovenije. Pri tem smo se v muzejskem arhivu soočali z

delnim pomanjkanjem gradiva o tej tematiki. Pomembna ustna vira v povezavi z raziskovalno temo sta bili arheologinji dr. Jana Horvat in ga. Barbara Jerin, ki sta nam osvetlili težave v zvezi s sestavo občinske zbirke. Verjetno bi nekaj gradiva o društvu in njegovem delovanju našli tudi v občinskem arhivu, vendar je bil ta po vsej verjetnosti leta 1945 sežgan oz. danes velja za izgubljenega.

Pred opisom nastanka društva in muzeja se najprej seznanimo z arheološkimi izkopavanji oz. arheološkimi najdbami v letih 1934–1936, ko je bil na Vrhniki izkopavan antični Nauportus, in problematiko pridobitve finančnih sredstev za izkopavanja.

ARHEOLOŠKA IZKOPAVANJA NAUPORTA V LETIH 1934–1936

Za rekonstrukcijo nekdanjega Nauporta so bila najpomembnejša raziskovanja Walterja Schmida, ki je na Dolgih njivah izkopaval med 12. 10. in 12. 11. 1934 in nadaljeval še septembra leta 1936. Osnovne dokumentacije o njegovem izkopavanju je zelo malo, zato so pomemben vir tudi časopisna poročila.⁴

Vodstvo Deželnega muzeja v Ljubljani je že nekaj let pred vojno napravilo obširen načrt za izkopavanje Nauporta. Najdba keltskih grobov v Vačah in nato gradnja tehn. sred. šole na ljubljanskem Mirju pa sta zahtevali koncentracijo znanstvenega dela na ozemlju Vač in Emone, nameravana izkopavanja na Vrhniki pa so bila odložena na poznejši čas. Medtem pa je izbruhnila 1. svetovna vojna, po vojni pa s strani znanstvenih krogov ni bilo več zanimanja za to delo. Izsledki profesorja Schmidta pri izkopavanju keltskih selišč v Sloveniji, pa so raziskovalca privedli do prepričanja, da je za študij predrimске zgodovine našega ozemlja nujno potrebno odkritje keltske Vrhnike. Prav tako pa je za spoznavanje zgodovine naših krajev v rimski dobi potrebno odkritje Nauporta.⁵

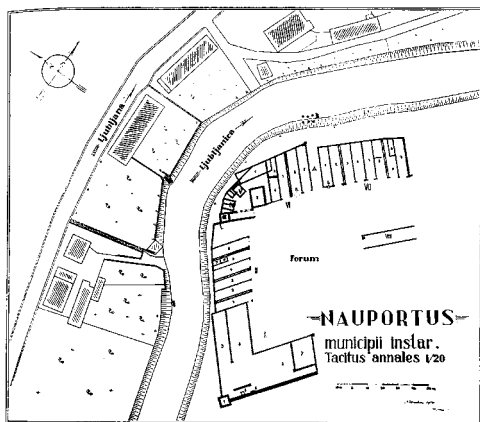
Prof. Schmid je raziskal ostanke rimskega vojaškega taborišča v bližini župne cerkve sv. Pavla in več milj dolgo obzidje južno od Nauporta že med prvo svetovno vojno, vendar pa je ostala slika trgovskega dela rimske naselbine na obeh bregovih Ljubljanice znatnosti skoraj skrita, ker se posamezna izkopavanja v tem delu niso vršila sistematično in po znanstvenih načelih, saj so jih vodili bolj ljubitelji starin kot pa strokovnjaki.⁶

Glavni akter za znanstveno izkopavanje Nauporta, ki se je torej začelo oktobra 1934, je bil Vrhnčan, odvetnik in umetnostni zgodovinar, Marijan Marolt. Na njegovo pobudo je takratni vrhniški župan Stanko Hočevar prosil graški muzej za dopust prof. Schmidta. Dopust je ugledni znanstvenik takoj dobil in prišel oktobra na Vrhniko.⁷

Profesor Schmid je oktobra pričel najprej kopati na desnem bregu Ljubljanice v Verdu, torej na Dolgih njivah. Že prve dni izkopavanja je imel izreden uspeh. Najprej je izkopaval na tistih mestih, kjer sta pred njim že kopala domačin župan Jelovšek in ljubitelj starin Jenny. Nato pa je nadaljeval z izkopavanji v vzhodni

smeri, kjer je odkril temelje vsaj štirih poslopij, ki so stala v ravni vrsti vzporedno s tokom Ljubljanice; za njimi pa se je razprostiral obširen trg, katerega tlak iz kamnitih plošč je bil v času izkopavanj v glavnem še ohranjen pod zemljo. Po nekaj dneh izkopavanj je že bilo najdenih tudi več kovinskih in lončenih predmetov.⁸ Med drugim so izkopali rimsko svetilko, nekaj žebeljev, kosov železa itd.⁹

Konec oktobra je bila odkrita že skoraj celotna trgovska naselbina na Dolgih njivah, razen nekaterih manjših poslopij. Mr. Hočevar, vrhniški župan, pa je novembra 1934, po koncu izkopavanj, zapisal: »To, kar so letos odkopali, je bil center vsega javnega in trgovskega življenja v Nauportu«.¹⁰



Schmidov načrt najdišča na Dolgih njivah (J. Horvat, *Nauportus (Vrhnika), Ljubljana 1990*, sl.9).

Raziskovalci so namreč jeseni 1934 odkopali zelo obširen, s kamnitimi ploščami tlakovan trg, zazidan skoraj okrog in okrog z javnimi in trgovskimi poslopji. Temu trgu je dala sama narava ugoden položaj, saj je Ljubljana ravno tam napravila velik ovinek in v ta ovinek so postavili davni predniki svoj forum. S tem pa je bil precejšen del naselbine že zavarovan pred sovražniki.¹¹

Ravno sredi ovinka Ljubljanice so arheologi našli postavljen most čez reko. V času izko-

pavanj leta 1934 sta bili odkriti na desnem bregu reke dve vrsti hrastovih pilotov, ki so nosili 6,5 metrov široko mostišče. Ena vrsta pilotov je stala v strugi in so bili pri mali vodi še dobro vidni, druga vrsta pa je bila v zemlji na bregu. Mr. Hočevnar navaja, da je prof. Schmid enega teh pilotov popolnoma izkopal in dodal, da je bil dolg 3,5 metrov, les je v dveh tisočletjih popolnoma počrnel, drugače pa je bil pilot kompakten in ga je bilo mogoče uspešno impregnirati. Mr. Hočevnar je še zapisal: »Najdba tega mostu je morda najvažnejša pridobitev letošnjega leta.«¹²

Od mostu pa je vodila cesta na trg. Na vsaki strani ceste so odkrili po eno veliko skladišče. Skladišča so bila predeljena v več podolgovatih prostorov, ki so bili odprti proti trgu. Ta skladišča so imela zidane samo temelje, stene zgoraj so bile lesene in ometane z ilovico, krita pa so bila z opeko. V skladiščih so bile posebne shrambe, podobne ozkim koritom, kamor so postavljali vrče z vinom in druge stvari, ki jih je bilo treba boljše zavarovati pred živahnim prometom v skladišču.¹³ V teh kanalih je bilo izkopanih zelo veliko, a na žalost, razbitih amfor, nekaj kamnov ročnih mlinov, popolnoma ohranjena kamnita utež z ročem in bronasta skodelica, ki jo je držala prav taka bronasta roka.¹⁴

Odkrili so tudi večjo, vodnjaku podobno shrambo za meso in drugo hrano, ki jo je bilo potrebno dati na hladno. Ob levem skladišču je bil potem trg odprt in mr. Hočevnar navaja, da doslej ni bilo mogoče najti sledov kakšnih arhitektur in da je verjetno bil na tem mestu trg, zavarovan s kakšnim jarkom. Od desnega skladišča dalje pa je vodila ob Ljubljani z obzidjem sklenjena vrsta raznih poslopij: preproste, verjetno stanovanjske stavbe, še eno večje skladišče in javna poslopja. Občinska hiša, kjer sta uradovala magistra vici (župana), je bila predeljena z zidom v dva prostora. Eden je bil nekoliko večji od drugega, kakor je bil tudi eden od magistrov po činu pred drugim.¹⁵

V tej vrsti poslopij so raziskovalci odkrili tudi svetišče, ki je bilo postavljeno po vzoru klasičnega templja. Mr. Hočevnar navaja, da so v njem verjetno častili Aequorno, varuhinjo Ljubljane in brodarjev. Svetišče je bilo zidano iz lepega, skrbno obdelanega materiala. V tej vrsti poslopij je bilo tudi stebrišče s točilnicami. Celotno stranico trga na južni strani je zavzemalo obširno, nad 60 metrov dolgo vojaško poslopje, čigar zunanje zidove je bilo debelo nad 2 metra. Na jugozahodnem delu tega poslopja je bil stolp. Mr. Hočevnar še navaja, da je bilo to vojaško poslopje odkrito šele proti koncu del leta 1934, ko so že nagajali nalivi in so bile zato preiskane le vogalne točke. V tem poslopiju pa je bilo po njegovih besedah pričakovati tudi največ izkopanin.¹⁶

V zapisu mr. Hočevnarja je tudi navedeno, da je bilo v skladiščih in vojašnici najdenih več mlinskih kamnov. Izmed pomembnejših najdb pa konkretno navaja še: kamnito utež, več nožev, svetilk, ključ, okraske in prstan z rdečimi kamni. Opozori pa tudi na pomembnost najdbe novcev.¹⁷

V članku iz časopisa Slovenec pa lahko preberemo, da so bili med izkopanimi predmeti predvsem pomembni ostanki poznokeltskih posod, novci, med katerimi je najzanimivejši zobčasti srebrni denar L. Fufia Cellena iz l. 91–88 pr. Kr. in pa bronasti novc cesarja Avgusta s kontremarko.¹⁸

Zaradi finančne problematike je prof. Schmid s svojim raziskovanjem nadaljeval šele septembra 1936. Tega meseca je izkopal še zadnjo, prej le v glavnih obrisih poznano, 61 metrov dolgo in 18,25 metrov široko poslopje na forumu, ki so ga leta 1934 zaradi njenega velikega obsega imeli za »kasarno«. Prof. Schmid je dejal: »Sedaj je tudi vloga te ogromne stavbe pojasnjena«¹⁹ in dodal, da ni dvoma o tem, da je tudi to veliko poslopje služilo v notranjosti trgovcem in prevoznikom kot skladišče, sama

debelina zunanjega zidu pa priča, da je imel gotovo tudi obrambni značaj.²⁰ Mr. Hočevar je torej v svojem zapisu iz novembra 1934 narobe razlagal pomen te stavbe.

G. Schmid je septembra 1936 našel še jamo s kostmi, pepelom in ostanki najrazličnejših poznokeltskih in zgodnjorimskih posod, med najdbami lončen svitek ali kolač, na kakršnega so postavljali topilnike za železo in bron, bronast okrasek zadnjega roba kaserole in še posebno značilno latensko keramiko z debelimi vzporednimi zarezi.²¹

Sama naselbina Nauporta pa je po mnenju takratnih raziskovalcev, oblikovanega na podlagi ostankov, pozneje pogorela, do tega pa naj bi prišlo l. 243 po Kr., in sicer ob priliki pohoda Maximina Tracca.²²

Problem pridobitve finančnih sredstev za izkopavanja v letih 1934–1936

Časovna omejitev arheoloških izkopavanj in le delni pregled arheoloških območij sta velikokrat posledica pomanjkanja finančnih sredstev za ta dela. Tudi pri Schmidovem izkopavanju antičnega Nauporta se je pojavila finančna problematika in za celo leto prekinila nadaljnja raziskovanja.

Iz članka v časopisu Jutro²³ je navedeno, da je župan Hočevar oktobra 1934 zaprosil kraljevsko bansko upravo dravske banovine za prispevek k arheološkim izkopavanjem na Vrhniki. Zaprošen prispevek za arheološka dela je bil leta 1934 res izplačan, namreč v dopisu predsednika občine, mr. Hočevarja, Kraljevski banski upravi, ki ga je slednja nato prepisanega posredovala ravnateljstvu Narodnega muzeja, septembra 1935, je navedeno: »Podpisana občina je sprejela od kr. banske uprave že lansko leto podporo 2.500 Din, ki jo je uporabila za izkopavanje rimskega Nauportusa ...«²⁴

Dalje je tudi navedeno, da se je v zadnjem času na Vrhniki osnovalo posebno Muzejsko društvo, ki bo to delo vodilo, vodstvo raziskovanj pa bo imel še naprej prof. dr. W. Schmid. »Vsi za to delo namenjeni zneski pa pridejo v prid tukajšnjim brezposelnim, ker vršita prof. Schmid in Muzejsko društvo vse delo brezplačno in gredo vsi izdatki samo za delavske plače.«²⁵ Zaradi izrednega znanstvenega uspeha lanskoletnih izkopavanj in zaradi dokazov o obširnem arheološkem inventarju, ki je še ostal pod zemljo, pa je v dopisu navedeno, da bo potrebno še več let, predno bodo izkopavanja končana; same izkopanine, ki bi se izkopale, pa naj bi bile shranjene v krajevnem muzeju. Dalje še piše: »Podpisana občina prosi zato, da se ji tudi letos prizna in podeli podpora za arheološka izkopavanja.«²⁶

Vendar pa občina leta 1935 naprošenih sredstev za izkopavanje s strani Kraljevske banske uprave po vsej verjetnosti ni prejela. V dopisu ravnateljstva Narodnega muzeja²⁷ Kraljevski banski upravi, septembra 1935, je namreč navedeno: »Glede na predloženo prošnjo vrhniške občine o podpori za izkopavanje v prid novega lokalnega muzeja se podpisano ravnateljstvo izjavlja odločno zoper snovanje takih lokalnih muzejev ...«²⁸ In še: »Vrhniška občina naj se zato obveže, da izroči Narodnemu muzeju kot pristojni domoznanski instituciji vse prenosljive izkopane starinske predmete in vse z izkopavanjem zvezane znanstvene zapiske in pripomočke, nakar naj bi se kot podpora k dejanskim stroškom izkopavanja nakazal primeren znesek iz tekočega banovinskega proračuna.«²⁹

Prof. Schmid svojih izkopavanj leta 1935 verjetno ni mogel vršiti izključno zaradi neodobrenih finančnih sredstev. Vrhnika pa bi ta sredstva 1935. leta morda lahko dobila, če se ne bi ravno v tem času v občini osnovalo Muzejsko društvo, ki je želelo

novoodkrite izkopanine shraniti v lastnem, občinskem muzeju, kar pa ni bilo po godu Narodnemu muzeju. Po vsej verjetnosti so nekatere predmete s Schmidovih izkopavanj tega leta v občinskem muzeju tudi shranili, kajti v nasprotnem primeru bi občina od Kraljevske banske uprave zahtevani znesek verjetno dobila. Na žalost pa nismo našli dokumentov, ki bi te domneve potrdili.

Velika verjetnost je tudi, da občina finančnih sredstev s strani Kraljevske banske uprave ni prejela niti leta 1936 in da so se izkopavanja tega leta lahko vršila samo zaradi finančne pomoči dr. Antona Korošca. Slednje podpisra tudi izjava samega prof. Schmidida iz leta 1936: »No in sedaj me vidite tukaj v našem slavnem Nauportu, za katerega se zanima sam g. notranji minister dr. Korošec, ki mi je omogočil nadaljevanje dela, katero sem moral predlanskim prekiniti.«³⁰

O finančni problematiki izkopavanj, ki se domnevno tiče leta 1936, govori tudi Marolt: »Nekoč se je graški profesor dr. Valter Schmid odločil, da bo izkopal in proučil rimsko Vrhniko, Nauportus. Sestavila sva proračun in ker je bila takrat v Slovenji kriza, pri tem zelo varčevala. Pisal sem dr. Korošču, da se zaradi krize ne upamo obrniti niti na občino, niti na denarne zavode. Takoj, ni minil en teden, mi je poslal proračunjeni znesek 4.500 Din.«³¹

Za izkopavanja vrhniškega Nauporta se je dr. Korošec, po besedah Marolta, močno zanimal. Marolt je dr. Korošču namreč poslal zapiske, ki jih je delala gdč. Skvarča³², v katerih so bila opisana izkopavanja. Prav tako pa je dr. Korošec pri prihodnjem obisku Vrhnike takoj želel izvedeti vse novosti v zvezi z arheološkimi odkritji, njihovimi objavami v časopisih, zanimal pa ga je tudi finančni vidik izkopavanj.³³

NASTANEK MUZEJSKEGA DRUŠTVA IN OBČINSKEGA MUZEJA

Vrhnika in njena okolica sta že v 19. in na začetku 20. stoletja sloveli po bogatih arheoloških najdbah, ki so zagotovo zbudile zanimanje strokovnjakov in domačinov, a so našle pot drugam in niso ostale na Vrhniki. Šele izkopavanje arheologa W. Schmidida na desnem bregu Ljubljance leta 1934 pa se je bolj dotaknilo vrhniške javnosti in nekateri vrhniški veljaki so se začeli zavedati pomena najdb za domači kraj. Porodila se jim je zamisel o zbiranju gradiva oz. o ustanovitvi Muzejskega društva na Vrhniki, ob podpori takratnega župana pa so sklenili urediti tudi krajevni muzej, kjer bi bile izkopanine na ogled.³⁴

Kot smo že omenili, je vest o ustanavljanju vrhniškega muzeja od vseh, v tistem času izhajajočih, dnevnih in tedenskih časnikov in časopisov, prinesel le članek, objavljen v časopisu Slovenec, septembra 1935. V njem je navedeno, da si je društvo zadalo nalogo »zbrati v arheološki zbirki ostanke mostiščarske, keltske in rimske kulture, ki jih je vrhniška okolica tako bogata pozneje pa priključiti arheološki še umetno-obrtno, etnografsko in prirodoslovno zbirko«.³⁵ Slednjo naj bi uredila botanik dr. Pajnič in jamar prof. Habe. Muzej je dobil streho v županovi pisarni na občini, kjer sta prof. Schmid in odvetnik Marolt uredila zbirko do takrat najdenih arheoloških predmetov. Muzejsko društvo je prosilo vse lastnike izkopanin in pa tudi drugih zgodovinskih predmetov, naj jih darujejo ali posodijo muzeju. Tako naj bi bil »... ustvarjen začetek novemu muzeju, ki obeta postati lepa kulturna ustanova, ki bo ponos naši okolici«.³⁶

Tudi v arhivu Narodnega muzeja je prva vest o vrhniškem muzejskem društvu navedena v dokumentih septembra 1935, in sicer v dopisu predsednika občine, mr. Hočevarja,

Kraljevski banski upravi, ki ga je slednja nato prepisanega posredovala ravnateljstvu Narodnega muzeja. V tem dokumentu je napisano, da se je v zadnjem času osnovalo na Vrhniki posebno Muzejsko društvo, ki bo vodilo izkopavanja, vodstvo izkopavanj pa bo še naprej v rokah prof. Schmidta. »Izkopanine bodo shranjene v krajevnem muzeju, ki ga uredi prav tako g. dr. Valter Schmid, glasom oblasti že predloženih pravil Muzejskega društva pa pripadejo v slučaju razida društva ti predmeti Narodnemu muzeju v Ljubljani.«³⁷

Vendar pa snovanje vrhniškega muzeja ni bilo zaželeno, kar je razvidno že iz dopisa ravnateljstva Narodnega muzeja Kraljevski banski upravi, septembra 1935, v katerem je navedeno, da se »... podpisano ravnateljstvo izjavlja odločno zoper snovanja takih lokalnih muzejev, kjer tega niti obseg niti važnost lokalnozgodovinskega gradiva ne opravičuje«. ³⁸ V pojasnilo je ravnateljstvo navedlo, da je popolnoma utemeljeno, da imata Celje in Ptuj za svoje bogate rimske starine posebne krajeve muzeje, ker dobi »popotnik« v teh zbirkah resničen vtis o tedanji kulturi mesta. Poleg tega pa je v obeh omenjenih krajih strokovnjak poverjen funkciji vodstva dotičnega muzeja. Na Vrhniki pa tega, po mnenju ravnateljstva, ni bilo. Kot razlog za neodobravanja ustanovitve vrhniškega muzeja je ravnateljstvo navedlo tudi, da bi se predmeti kvarili v neprimernih hrambah ali bi bili celo uničeni in znanost od tega ne bi imela ničesar. Prav tako pa tudi pridobitve novih izkopavanj naj ne bi bile tako obsežne, da bi opravičevale snovanje novega lokalnega muzeja, »... ki bi bil – ako naj bo res smotrno upravljan – v nepotrebno trajno breme ali banovine ali pa občine ...«³⁹ Ravnateljstvo si je zato želelo, da bi se vsi predmeti oddali Narodnemu muzeju, saj bi bile s tem najdbe postavljene na ogled, znanstvenikom pa na razpolago za študijske namene in na voljo

za potrebne primerjave z drugimi »objekti« arheološke zbirke. »Na Vrhniki pa bi bile izkopanine v obeh primerih mrtev kapital.«⁴⁰

V tem dokumentu je tudi navedeno, da je banovinski spomeniški referent že leta 1934 predlagal, da se izkopani predmeti izročijo Narodnemu muzeju, kar pa se ni zgodilo. Narodni muzej je zato občino pozival, naj se mu, kot pristojni domoznanski instituciji, izročijo vsi izkopani prenosljivi predmeti in vse z izkopavanjem povezani pripomočki: zapiski, fotografije, risbe in načrti. »Snujoče se Muzejsko društvo na Vrhniki pa naj bi Narodni muzej v njegovem stremljenju odbirati in zbirati neznane ali ogrožene zgodovinske dokumente podpiralo, nikakor pa ne gojilo težnje, da se naši arheološki in drugi zakladi po nepotrebnem zbirajo v novih »muzejih« ...«⁴¹

Društvena pravila in odziv Narodnega muzeja

Muzejsko društvo je ob svoji ustanovitvi leta 1935 Kraljevski banski upravi posredovalo pravila svojega društva.⁴²

Pravila Muzejskega društva na Vrhniki so obsegala deset točk.⁴³ Med njimi je navedeno, da je sedež Muzejskega društva na Vrhniki, njegovo področje delovanja pa naj bi obsegal vrhniški sodni okraj.⁴⁴

Naloga društva je bila »... zbrati v javni zbirki arheološke, umetnostno-zgodovinske, umetno-obrtne in etnografske spomenike svojega področja, listine in druge za kulturno, politično in gospodarsko zgodovino območja pomembne predmete ter primerke za območje društva značilnih rud, rastlin in živali«. ⁴⁵ Svojo nalogo naj bi društvo dosegalo na štiri načine, in sicer: z ureditvijo javne zbirke, vodstvu po zbirkah arheološkimi izkopavanji, znanstvenimi ekskurzijami, izleti in s predavanji.⁴⁶

Prepis.

P R A V I L A

Muzejskega društva na Vrhniki.

§ 1. Ime, sedež in področje društva.

Ime društva je Muzejsko društvo na Vrhniki. Sedež društva je na Vrhniki, njegovo področje obsega vrhniški sodni okraj.

§ 2. Naloga društva in sredstva, s katerimi jo dosega.

Naloga društva je zbrati v javni zbirki arheološke, umetnostno-zgodovinske, umetno-obrtnice in etnografske spomenike svojega področja, listine in druge za kulturno, politično in gospodarsko zgodovino območja pomembne predmete ter primerke za območje društva značilnih rud, rastlin in živali.

Svojo nalogo dosega društvo a/ z ureditvijo javne zbirke, b/ z vodstvi po zbirkah in s predavanji, c/ z arheološkimi izkopavanji in d/ z znanstvenimi ekskurzijami in izleti.

§ 3. Ustroj uprave in način polnovečnega sklepanja.

a/ občni zbor. Občni zbor se vrši vsako leto enkrat. Skliče ga predsednik z objavo na krajevno običajen način. Da more občni zbor veljavno sklepati, mora biti navzoča vsaj desetina vseh članov. Če ni dovolj članov navzočih, sme predsednik čez 1/4 ure odpreti nov občni zbor, ki sme pravomočno sklepati brez ozira na število članov. V delokrog občnega zbora spada a/ volitev odbora, razsodišča in dveh preglednikov, b/ sklepanje o predlogih, c/ sklepanje o delovanju odborov, d/ določevanje članarine, e/ sprememba pravil in sklepanje o razidu društva, za kar je treba pritrditve dveh tretin na občnem zboru navzočih članov. Predsednik je po potrebi upravičen sklicati izreden občni zbor, mora ga pa sklicati, če to zahtevajo

Pravila Muzejskega društva na Vrhniki, 1935 (prva stran).

Podpisali so jih Marijan Marolt, odvetnik, France Habe, profesor in dr. Pavel Žnidaršič, odv. koncipient.

Ustroj uprave društva naj bi obsegal občni zbor, ki naj bi se sestajal enkrat na leto, in odbor sedmih odbornikov, izvoljenih s strani občnega zbora.⁴⁷ Člani naj bi bili častni, ustanovni, ki bi plačali vsaj 500 Din, in redni, ki bi plačevali članarino.⁴⁸ Društvo naj bi na zunaj zastopal predsednik⁴⁹, društvo je imelo tudi svoj pečat⁵⁰ z imenom in sedežem društva ter s sliko vrhniškega grba.

Pomembna pa je bila zadnja točka Pravil, kjer je navedeno, da »... društvo prestane ali vsled pravnomočnega sklepa občnega zbora ali po odloku oblasti.«⁵¹ V slučaju razpusta društva pa pripada premoženje društva državnemu muzeju v Ljubljani (NMS); iz društvene zbirke pa si Narodna galerija v Ljubljani lahko izbere umetnine, ki bi prišle v poštev za njeno zbirko. Oboje naštetu pa bi se lahko izvršilo šele tedaj, če se v teku dveh let na Vrhniki ne bi ustanovilo novo društvo z enakim ali podobnim namenom.⁵²

Kraljevska banska uprava je marca 1936 posredovala izvod pravil Muzejskega društva ravnateljstvu Narodnega muzeja. Ravnateljstvo je prosila, da bi podalo izjavo o morebitnih utemeljenih pomislekih zoper odobritve teh pravil. Izjavo naj bi ravnateljstvo podalo soglasno s konservatorjem dr. Steletom.⁵³

Ravnateljstvo Narodnega muzeja je v odgovoru na dopis poslalo na štirih A 4 straneh naštetu in razložene razloge, zakaj Banska uprava naj ne bi potrdila pravil Muzejskega društva na Vrhniki.⁵⁴ Nekateri od naštetih razlogov so bili enaki kot v dopisu ravnateljstva Narodnega muzeja Kraljevski banski upravi iz septembra leta 1935 (gl. op. 38).

Ravnateljstvo je v svojem odgovoru navedlo, da bi se dalo isti namen kot ustanovitev Muzejskega društva na Vrhniki bolje dosehati v okviru splošnega Muzejskega društva za Slovenijo, katerega namen je bil pospeševati domoznanstvo v zgodovinskem in etno-

grafskem oziru preko pospeševanja ohranitve zgodovinskih, arheoloških, umetnostnih in narodopisnih spomenikov. Novemu Muzejskemu društvu pa je bilo, glede na predložena pravila, edini cilj ustanovitev muzeja na Vrhniki, zato se je ravnateljstvo opredelilo odločno proti takim lokalnim muzejskim zbirkam. Kot razlog za svojo odločitev je ravnateljstvo zopet navedlo, da snovanja take lokalne zbirke ne opravičuje niti obseg niti pomen lokalno-zgodovinskega gradiva. Vsi za znanost in narod pomembni dokumenti, tudi pisani, po mnenju ravnateljstva, ne morejo ostati v lokalnem muzeju ali arhivu in zanje je edino pravo mesto v osrednjih institucijah v Ljubljani. Samo tako bi namreč dokumenti lahko bili na razpolago za znanstveno raziskovanje in primerjanje z ostalimi objekti in zbirkami, starine in predmeti, raztreseni po manjših in odročnih zbirkah, pa le tako ne bi ostali neopaženi in neobdelani. »... le veliki zavodi s svojo tradicijo, svojimi laboratoriji in s svojim izvežbanim osebjem so poroštvo za trajno, varno in skrbno ohranitev predmetov.«⁵⁵

Ravnateljstvo je tudi menilo, da bi morala biti med ljudmi boljše zakoreninjena zavest, da je osrednji ljubljanski muzej odraz in zrcalo slovenske narodne kulture in tvornosti. Zatorej bi morala biti vsa pomembna dela prednikov, ki so narodnega pomena, in vse, kar prikazuje narodni razvoj v »zgodovinski zapovrstnosti«, brezpogojno shranjeno v zbirkah Narodnega muzeja. »Kar se pa tiče vrhniških domačinov, si bodo starine svojega kraja vsak čas lahko ogledali v ljubljanskem muzeju. Kajti tu so shranjene že vse dosedanje rimske izkopanine iz Vrhnike.«⁵⁶ Pridobitve novih izkopavanj pa tudi naj ne bi bile tako obširne, da bi bilo zaradi tega potrebno ustanoviti lokalni muzej; tak muzej naj bi namreč »živel«, samo dokler bi bili na svojih mestih vneti podporniki muzejskega vprašanja. Čez čas, ko njih ne bi bilo več v kraju, ne bi bilo več strokovnega poznavanja

539/35
(49, 241/34)

DIREKCIJA
muzeja v Ljubljani
Štev. 186/36
Vred. 31. III.

Predmet: Krajevsko društvo na Vrhniki;
pravila.

Krajevski banski upravi sporoča
stanovne
(o N. II.)

Vrhniki.

Spopivom na tamnirano vneseno z dne 16.
marca 1936, št. 8338/1, glede pravil na-
meravaneega Krajevskega društva na Vrhniki
smatram podpisano navneteljstvo, da se de-
isti namen ne boje dosegati v skladu s plat-
nega Krajevskega društva za Slovenijo, ki
mi je namen pospeševati naše bono,
znanstvo v zgodovinski in etnografskem
opisni zgodovinski vede zpleti, ker hoče bo
sejati med drugim tuč etm, da uta,
navoja in mnogi zvirke bonačih muzeja
ter pospešne skrajne zgodovinske,
arheološke, muzejske in narodopis-
ne opisnikov.

Kar se pa tiče muzeja na Vrhniki, ki je prvi
edini cilj novemu Krajevskemu društvu, pa se
mora podpisano navneteljstvo izjaviti od-
ločno zoper ustvarjanje takih lokalnih mu-
zejev, kjer tega ni obseg ni naš
not lokalno zgodovinskega znanja
ne opracenja. Ki ga znano, narot
in defelo ponemembni ali drugač vidnja
ki dokazuje tuč pravi, ne more biti
ti v muzeju ali arhivu. Zauje je pravo
lokalno

Prva stran pisma direktorja Narodnega muzeja v Ljubljani dr. Josipa Mala dne 31. 3. 1936, kjer Kraljevski banski upravi sporoča mnenje o snovanju muzeja na Vrhniki (gl. op. 54).

nja in vneme, predmeti pa se bi po mnenju ravnateljstva po vsej verjetnosti porazgubili, uničili ali pa se neprimerno shranili.

»Zgledov, da so po taki lokalni zaljubljenosti v svoje starine radi ljubosumnosti do osrednjih zavodov prešle in se izgubile cele zbirke, imamo samo iz najnovejšega časa žal že preveč.«⁵⁷

Ravnateljstvo je glede na predloženi osnutek muzejskih pravil odločno nasprotovalo tudi arheološkemu izkopavanju, ki bi se vršila s strani vrhniškega društva. Po mnenju ravnateljstva namreč arheološka izkopavanja zahtevajo posebna znanja in zato jih lahko izvaja samo »... znanstveno in praktično dovolj izvežbano osebje«.⁵⁸ Ravnateljstvo je tudi navedlo, da zakon o muzejih in o varstvu starin, ki ga je takrat imelo ministrstvo prosvete že izdelanega v osnutku, prepušča in poverja taka raziskovanja na področju Dravske banovine izključno le osrednjemu muzeju v Ljubljani, »... ki ne more postati odvisen od lokalnih faktorjev, da bi ti odločali, kaj naj se odda osrednjemu muzeju, kaj ne«.⁵⁹

Ravnateljstvo je zaskrbelo tudi prva točka društvenih pravil. Delokrog društva in muzeja je bilo v predloženih pravilih predvideno ne le za trg Vrhniko, ampak za celoten vrhniški sodni okraj. »Po takem razteganju delokroga in pri naraslih težnjah po novih lokalnih muzejih, bi bilo Narodnemu muzeju kmalu izpodkopano sploh vsako prvenstveno zbiralno področje.«⁶⁰

»Podpisano ravnateljstvo zato iz naštetih razlogov, posebno pa z ozirom na vladno predlogo novega zakona o muzejih in o varstvu starin, ki bo vsa ta vprašanja dokončno rešil in uredil, predlaga, da Kr. banska uprava ne potrdi predloženih pravil Muzejskega društva na Vrhniki ...«⁶¹ Po mnenju ravnateljstva se teh pravil naj ne bi potrdilo v primeru, da bi društvo osnovalo lastni lokalni muzej, ki

bi raztezal svoje področje na celoten vrhniški sodni okraj in v primeru, da bi društvo vršilo tudi samostojna arheološka izkopavanja.

Tudi konservator dr. Stele je soglašal z mnenjem ravnateljstva Narodnega muzeja. Tudi on se ni strinjal predvsem s tem, da si je društvo za nalogo zadalo vršiti tudi arheološka izkopavanja in ni obenem nikjer predvidevalo sodelovanja z zato poklicanimi ustanovami.⁶² Dr. Stele je zato menil, da bi bil lokalni muzej na Vrhniki mogoč samo kot nekakšna ekspozitura ljubljanskemu Narodnemu muzeju, ki bi jo slednji stalno nadziral in obenem imel tudi po društvenih pravilih pravico prenesti lokalno zbirko v Ljubljano takoj, ko v lokalnem muzeju ne bi bilo več »garancije« za varnost zbranih predmetov.⁶³

Dokumentov kasnejših datumov iz leta 1936, ki bi pokazali, ali je Kraljevska banska uprava Pravila Muzejskega društva potrdila ali ne, in ki bi prinesli še kakšne podatke o odnosu Narodnega muzeja do novoustanovljenega društva, nismo našli.

Vendar pa, kljub temu da je bil Narodni muzej leta 1936 še vedno odločno proti ustanovitvi krajevnega muzeja in arheološkemu izkopavanju s strani društva ter proti društvenim pravilom, pa vse kaže na to, da muzejsko društvo ni propadlo in da je kljub temu ustanovilo svoj lokalni muzej. Slednje bomo namreč lahko prebrali v naslednjem poglavju, kjer se omenja junij leta 1936 (torej že več kot dva meseca po izjavi ravnateljstva in dr. Steleta o neodobravanju vrhniških društvenih pravil) kot leto, ko je Marolt želel določene ostanke položiti v lokalni muzej, in leto 1937 kot leto, ko je Marolt skupaj s prof. Schmidom položil leseni pilot v občinski muzej idr. Torej ali je Banska uprava potrdila pravila Muzejskega društva ali pa je občinski muzej resnično postal ekspozitura Narodnega muzeja, kakor je priporočal dr. Stele.

Zbirka občinskega muzeja

Društvo je sprva v svoji muzejski zbirki želelo zbrati mostiščarske, keltske in rimske izkopane predmete.⁶⁴ Kot smo podrobno opisali že v poglavju o arheološkem izkopavanju Nauporta, je bilo v času ustanovitve društva in lokalnega muzeja odkritih veliko arheoloških ostankov, vendar pa je na žalost zelo malo dokumentov in podatkov, ki bi natančneje pojasnili velikost vrhniške zbirke ter število in vrsto shranjenih predmetov.

Glede na dokumente iz muzejskega arhiva smo lahko prepričani, da je bila občinska zbirka, verjetno leta 1948 (kar bomo pojasnili v poglavju o koncu delovanja društva in muzeja) prenesena v Narodni muzej. Dejstvo pa je, da za izkopane predmete v času Schmidovega raziskovanja na Vrhniki ne moremo določiti, kateri izmed njih so prišli v Narodni muzej že takoj direktno, kateri pa so bili najprej shranjeni v vrhniškem muzeju in so kasneje prišli v Narodni muzej. Če bi bilo namreč Schmidovo gradivo ob prihodu v Narodni muzej že takoj inventarizirano, bi lahko s pomočjo inventarnih knjig ločili predmete, ki so v muzej prišli kasneje (torej iz občinskega muzeja) in bili seveda kasneje tudi inventarizirani. Tako pa je inventarizacija gradiva s teh izkopavanj potekala šele v 80. letih s strani dr. Horvatove.⁶⁵ Dr. Jana Horvat, z Inštituta za arheologijo ZRC SAZU, navaja,⁶⁶ da je večina najdb, ki se omenjajo v člankih iz časopisov *Slovenec* in *Jutro*,⁶⁷ prišla v Narodni muzej in da jih je pozneje lahko tudi objavila v svoji knjigi.⁶⁸ Schmidovo gradivo iz izkopavanj 1934–1936 pa je po njenih navedbah Narodni muzej hranil prvotno v velikem zaboju.⁶⁹

Verjetno se je z vrhniškimi predmeti zgodilo naslednje: ko so predmete (verjetno leta 1948) prinesli v Narodni muzej, so jih enostavno shranili poleg preostalega gradiva; na to, da so bili nekaj časa shranjeni v muzeju na Vrhniki, pa se je sčasoma pozabilo.⁷⁰

Od vseh izkopanih arheoloških ostankov lahko samo za enega zagotovo trdimo, da je bil shranjen v vrhniškem občinskem muzeju, in sicer gre za hrastov pilot. O tem pilotu govori Marolt in navaja, da je iz foruma Nauportusa vodil lesen most čez Ljubljano na drugi breg, ter dodaja: »Hrastovi piloti, ki so most nosili, so še vidni pod vodno gladino; enega sva l. 1937 s profesorjem Šmidom izruvala – se pravi: midva sva komandirala, ruval ga je škripec – in ga položila v občinski muzej.«⁷¹ Kaj se je s tem pilotom zgodilo kasneje, ni znano, saj v katalogu inventariziranih najdb Nauportusa⁷² nismo našli inventarne številke in s tem lokacije nobenega lesenega pilota; prav tako pa tudi ga. Horvat o tej najdbi ni imela nobenih podatkov.⁷³

Dokumenti, najdeni v muzejskem arhivu, pa pričajo še o nekaterih najdbah, ki so bile morda shranjene v občinskem muzeju.

V pismu sreskega načelnika Kraljevski banški upravi maja 1936 je navedeno, da so na posestvu župnika Javornika na Vrhniki, na t. i. območju »Mokrice«, blizu glavnega vrhniškega kolodvora 28. maja 1936 delavci odkopali človeško okostje, okoli njega pa so našli tudi nekaj črepinj keramične posode oz. žare.⁷⁴ O sami najdbi je bil obveščen tudi Marijan Marolt, kasneje pa so bili k raziskovanju pritegnjeni tudi drugi strokovnjaki, med drugimi dr. Zupan, ki so ugotovili, da gre za najdbo iz keltske ali iz rimske dobe. Sreski načelnik je še navedel: »Predmeti žare kakor tudi okostja, kolikor je bilo mogoče izbrati in pobrati, je vzel s seboj advokat Marijan Marolt iz Vrhnike.«⁷⁵

Narodni muzej se je zanimal za to najdbo, saj je ravnateljstvo muzeja poslalo Maroltu pismo z željo, da bi podal podrobnejše okoliščine te najdbe in samega najdišča.⁷⁶

V odgovoru na pismo ravnateljstva je Marolt podal natančen opis okoliščin najdbe in do-

dal, da so posamezni deli lobanje še dobro ohranjeni, ostale kosti pa so zelo preperle in so razpadle v prah. Navedel je še: »Vse izkopenje dele okostja in žare sem vzel jaz, poleg tega pa tudi kos ilovice, v kateri so se še dobro poznali vsi prsti. Ta kos ilovice sem posušil in konserviral, ostalih delov pa še nisem utegnil očistiti. Ako želite, Vam prinesem vse skupaj ob priliki v muzej, drugače bom pa shranil to v našem domačem muzeju.«⁷⁷

V muzejskem arhivu nismo našli nobenega dokumenta poznejšega datuma, ki bi lahko pojasnil, ali se je najdba shranila v lokalnem ali v Narodnem muzeju. Ga. Horvat pa naveda, da najdba danes ni ohranjena.⁷⁸

Mogoče je tudi, da so bile nekatere najdbe, ki so bile najdene leta 1939, shranjene v občinskem muzeju. Marolt je namreč tega leta nekajkrat komuniciral z Narodnim muzejem, in sicer 11. januarja, ko je prinesel v muzej dva rimska novca, ki sta bila najdena blizu limesa iz Strmice pri Vrhniki, 24. marca, ko je prinesel pokazat v muzej najdena novca prav tako iz Strmice pri Vrhniki, za katera pa se je kasneje izkazalo, da sta verjetno ponaredka.⁷⁹ V Dnevniku arheološkega oddelka Narodnega muzeja pa je tudi navedeno, da je 12. 6. 1939 Marijan Marolt obvestil muzej o najdbi »keltskega groba« v Horjulu.⁸⁰

Kustos dr. Ložar iz Narodnega muzeja je junija 1939 župnemu uradu Horjul poslal dopis z željo, da bi od župnega urada dobil natančnejše podatke o najdbi tega groba, ki je bil najden ob priliki stavbnih del, in pa, da bi župni urad poskrbel, »... da se najdeni predmeti zbero in ohranijo in da bi jih Narodni muzej lahko pridobil za svoje zbirke«.⁸¹

Župni urad v Horjulu je junija v odgovoru na dopis kustosa Ložarja pojasnil, da je o sami zadevi sicer poizvedoval, vendar pa o kakšnem grobu ljudje naj ne bi vedeli nič-

sar. Prav tako pa je menil, da mogoče obstilo g. Marolta temelji na zmoti. »Ako bi se pa vseeno izkazalo, da je na stvari kaj, bom takoj poročal.«⁸²

V pismu ravnateljstva muzeja na odgovor župnega urada meseca junija pa je ravnateljstvo župni urad opozorilo, da so ponovno prejeli obvestilo o najdbah starinskih predmetov, in sicer številnih, ki naj bi bili najdeni na stavbišču ali v bližini stavbišča novega Prosvetnega doma. Ravnateljstvo je zato župni urad ponovno prosilo, da se o zadevi povpraša in da je mogoče, da so najditelji predmete odtujili ali pa uničili in je morda zato celotna situacija župnemu uradu neznan. Na koncu dokumenta ravnateljstvo dodaja še: »Ako dejansko prihajajo na dan starinske najdbe, bo takoj prišel na kraj mesta naš uradnik.«⁸³

V muzejskem arhivu pa tudi za zgoraj navedeno situacijo oz. za njen razplet nismo našli nobenega dokumenta poznejšega datuma, ki bi lahko pojasnil število in vrsto najdb ter podatke o tem, ali se je najdba morebiti shranila v lokalnem ali v Narodnem muzeju ali pa so bili predmeti uničeni, odtujeni. Prav tako pa nismo našli nobenega dokumenta poznejših let, ki bi potrdil komuniciranje Marolta z Narodnim muzejem in ki bi prinesel še kakšne podatke o najdbah in sestavi občinske zbirke.

Velik del predmetov s Schmidovih vrhniških izkopavanj je danes shranjenih v depojih Narodnega muzeja, del Schmidovih izkopavanj z Vrhnike pa je prišlo tudi v graški muzej Joanneum. Tudi to gradivo, najdeno v depojih graškega muzeja po naključju, je bilo inventarizirano s strani dr. Horvatove v 80. letih. Povsem mogoče pa je, da tam hranijo še druge predmete z Vrhnike in še nepoznano dokumentacijo Schmidovih izkopavanj.⁸⁴

V Mestni muzej Ljubljana pa je po drugi svetovni vojni prišlo gradivo iz Ljubljanice, dolgo časa označeno kot »zaklad iz Vrhnike«, o katerem smo več napisali že v poglavju o pregledu arheoloških izkopavanj na Vrhniki. Podatek, da se to gradivo nahaja prav v Mestnem muzeju, je ga. Horvat odkrila tudi čisto po naključju in ni izključeno, da Mestni muzej hrani še kakšne vrhniške izkopanine.⁸⁵

Konec delovanja društva in muzeja

Glede samega delovanja Muzejskega društva in glede točnega leta in dneva prenehanja delovanja nimamo natančnejših podatkov. Po vsej verjetnosti je bil razlog za prenehanje delovanja začetek vojnega dogajanja oz. italijanska okupacija in pa povojna emigracija pomembnega akterja za muzejsko dejavnost na Vrhniki v tem obdobju, Marijana Marolta. Sama misel na povojno delovanje društva pa je verjetno popolnoma propadla tistega leta, ko je bila občinska zbirka prepeljena v Narodni muzej (verjetno leta 1948).

V muzejskem arhivu smo našli nekaj podatkov samo v zvezi s »propadom« občinskega muzeja.

V dopisu predsednika Krajevnega ljudskega odbora Vrhnika Narodnemu muzeju, z dne 5. julija leta 1947, je navedeno, da je ob osvoboditvi komisija za ugotavljanje škode na kulturnih spomenikih blokirala zbirko rimskih izkopanin na področju Vrhnike, in sicer zbirko, ki se nahaja v shrambi KLO. »Gre verjetno za predmete, ki jih je izkopal profesor Walter Schmid, nekaj let pred zadnjo vojno. Ter je želeti, da se ti zgodovinski spomeniki vključijo v našo centralno muzejsko ustanovo, vas prosimo, da pokrenete inventarizacijo in prevzem te zbirke.«⁸⁶

Ravnatelj Narodnega muzeja dr. Kastelic se je julija odzval na ta dokument. Odpisal je:

»Z ozirom na vaš dopis z dne 5. jul., Vaša št. 1850 Vam sporočamo, da bo predstavnik Narodnega muzeja prišel k Vam v torek 15. t. m. dopoldne. Ob tem sporočilu se Vam muzej zahvaljuje za pozornost, in je popolnoma Vašega mnenja, da so izkopanine rimske dobe Vrhnike toliko pomembne, da spadajo v zbirke centralnega muzeja.«⁸⁷

Istega dne je muzej zaprosil »Ministrstvo za prosveto – oddelek za kulturo« med drugim tudi za dovoljenje za potovanje ravnatelja dr. Kastelica: »... Na Vrhniko dne 15. jul. 1947., kjer bo prevzel na Krajevem ljudskem odboru rimske starine, ki jih ta odbor hrani ... Istočasno si bo ogledal rimske utrdbe v okolici.«⁸⁸

A dr. Kastelic je 15. julija zopet pisal na Vrhniko in sporočil, da se bo predstavnik Narodnega muzeja na Vrhniki zglasil v četrtek, 17. t. m. Na dopisu, ki ga je KLO Vrhnika prejel, je s svinčnikom pripisano: Ogle dane izkopanine 17. 7. 1947.⁸⁹

Drugih podatkov v muzejskem arhivu iz leta 1947 ni. Nekdo je 17. julija res šel gledat starine na Vrhniko, poročilo o ogledu pa je bilo verjetno samo ustno.

Leto 1948 pa je bilo skoraj zagotovo tisto leto, ko je bila občinska zbirka prenesena v Narodni muzej. Med dokumenti iz leta 1948 je namreč vloga ravnateljstvu Narodnega muzeja za izdajo več potnih nalogov. Med njimi piše: »Hkrati prosi ravnateljstvo tudi za potni nalog za Berceta Rudolfa, preparatorja, in za Prosenca Antona, hišnika, in sicer za 1 dan v času od 18. III. do 27. III. 1948 za potovanje na Vrhniko. Prevzeti in prepeleti je treba rimske izkopanine, ki jih hrani KLO Vrhnika.«⁹⁰

27. marca 1948 je ravnatelj Narodnega muzeja, dr. Jože Kastelic, iz Šentvida pri Stični

(kjer je izkopaval) poslal v muzej pismo, v katerem daje navodila v zvezi z delom v muzeju in izkopavanji v Stični. Pod prvo točko pa je navedeno: »Odhod na Vrhniko Prosenc in Knafličeva ta teden odpade.«⁹¹

Sklepamo, da so na Vrhniko po najdbe šli kasneje, vendar ni nobenega dokumenta o tej poti in prevzemu iz leta 1948. Tudi v muzejskem arhivu iz leta 1949 ni nobenih podatkov o vrhniški občinski zbirki oz. o njenem prevzemu.

Mogoče je tudi, da prenos občinske zbirke ni bil dokumentiran z nobenim reverzom in zelo možno je, da je bilo vse le ustno dogovorjeno.⁹²

Vprašanje, ki se nam ob tej situaciji prenosa muzejske zbirke v Ljubljano zastavlja, pa je, zakaj predstavnik muzeja ni prevzel predmetov že leta 1947 in zakaj je trajalo tako dolgo, da so predmete prepeljali v Ljubljano. Žal pa nismo našli nobenega dokumenta, ki bi to pojasnil.

Društvo je s svojim delovanjem verjetno prenehalo ob začetku vojnega dogajanja, šele po osamosvojitvi Slovenije pa je bilo Muzejsko društvo ponovno ustanovljeno in je zopet postalo aktualno tudi vprašanje ustanovitve krajevne muzejske zbirke.

POBUDNIKI USTANOVITVE DRUŠTVA IN MUZEJA

Pobudniki za ureditev zbirke vrhniškega muzeja so bili poleg najpomembnejšega akterja, umetnostnega zgodovinarja in advokata, Marijana Marolta, še: arheolog prof. Schmid, botanik in pravnik dr. Edvard Pajnič in pa geograf in zgodovinar ter mednarodno priznani speleolog prof. France Habe.⁹³ Pomemben akter pa je bil tudi takratni župan Stanko Hočevar, brez pomoči

katerega se vrhniška muzejska dejavnost v tem obdobju ne bi tako razcvetela. Vsi našti muzejski akterji si zaslužijo, da povemo nekaj besed o njihovem življenju in delovanju v občini in/ali izven nje.

Marijan Marolt

Marijan Marolt (21. januar 1902, Vrhnika–11. januar 1972, Buenos Aires), rojak z Vrhnike, iz vasi Verd, je bil s strani svojega očeta dr. Janka Marolta, ki je bil zdravnik in dolgoletni vrhniški župan ter bil v prijateljskih zvezah z dr. Janezom E. Krekom in dr. Antonom Korošcem, deležen najboljših izobrazbe. Oče ga je namreč poslal v nemško gimnazijo Sankt Paul na Koroško, vendar pa je bil Marijan v šesti gimnaziji leta 1918 izključen, ker se je javno postavil za majniško deklaracijo. Gimnazijo je končal v Ljubljani, kjer je kasneje, med leti 1920 in 1925, tudi nadaljeval študij prava in umetnostne zgodovine pri prof. Izidorju Cankarju. Prvo službo je dobil v Celju (1927–1932) kot odvetniški koncipient, bil pa je tudi zastopnik ljubljanskega spomeniškega varstva, ki ga je vodil dr. Franc Stele. Po opravljenem odvetniškem izpitu se je vrnil v Verd in leta 1932 odprl odvetniško pisarno na Vrhniki.⁹⁴

Marolt je bil vsestranski človek. Zanimal se je za dramatiko, sodeloval je pri rokodelskem odru na Vrhniki, bil je režiser, masker in igralec. Bil je tudi predsednik Prosvetnega društva na Vrhniki, vse življenje je bil predavatelj, aktiven v vrhniškem občinskem svetu, predsednik Občinske hranilnice, banski svetnik, deloval je pri Orlu, v politiki (SLS). Velja omeniti tudi, da se je leta 1937 zavzemal za ustanovitev slovenske likovne akademije v Ljubljani,⁹⁵ od leta 1938 pa se je zelo angažiral tudi pri Narodni galeriji v Ljubljani, kjer je bil blagajnikov namestnik, pravni zastopnik, član prireditvenega odseka, vodnik po razstavah, predavatelj itd.⁹⁶



Marjan Marolt (foto: http://www.slovenska-biografija.si/static/osebe/sbi350793_Marolt_Marjan).

Marolt je veliko sodeloval tudi v periodičnem tisku (Slovenu, Mladiki, Časopisu za zgodovino in narodopisje, Domu in svetu, Zborniku za umetnostno zgodovino itd.).⁹⁷

Kot najvidnejši kulturni in politični predstavnik vrhniškega okolja, eden glavnih »kapitalistov« in še idejno protikomunistično usmerjen se je pred osvoboditvijo maja 1945 umaknil v emigracijo. Leta 1948 se je naselil v Argentini, kjer je bilo življenje prvih nekaj let zelo težko. V novi domovini, v Buenos Airesu, se je aktivno vključil v Društvo Slovencev, sodeloval je pri organiziranju slovenske skupnosti, bil pa je tudi prvi in dolgotrajni tajnik Slovenske kulturne akcije. Poleg tega pa se je uveljavil tudi kot pisatelj krajše proze in bil vodilni likovni kritik. Poleg gledaliških ocen in številnih krajših prispevkov je v zdomstvu napisal tudi več del.⁹⁸

Maroltovo delovanje v zdomstvu najlepše opiše njegov sodobnik, sodelavec in prijatelj, Tine Debeljak: »Marolt je bil prvenstveno umetnostni zgodovinar, kritik in organizator, tesno povezan s splošno kulturno zgodovino; v drugi vrsti pa gledališčni in literarni kritik ter leposlovec.«⁹⁹

O njegovem pestrem delu in o njegovih številnih člankih, poročilih, kritikah itd., ki jih je objavil na raznolikih področjih delovanja

v novi domovini, bi lahko napisali veliko strani. V naši nalogi pa nas zanimajo druga področja njegovega delovanja in obdobje pred emigracijo; zanima nas predvsem njegova ljubezen do umetnostne zgodovine, arheologije in zgodovine.

Dr. Rajko Ložar, Maroltov sošolec na umetnostni zgodovini in prijatelj, ki se je kasneje posvetil arheologiji, je navedel, da je imel Marolt poseben čut za slovenske spomenike in tudi za posebne vrednosti ter kronološke posebnosti materiala, o čemer se lahko vsakdo še danes prepriča iz njegovih topografij.¹⁰⁰

Prav po zaslugi Marolta je pred koncem vojne Etnografski muzej nakupil za svoje zbirke izvrstno zakristijsko omaro iz gotskega časa, ki se je nahajala v cerkvi na Kurenu nad Vrhniko. Marolt je imel na listi še več takih spomenikov, o katerih je mislil, da morajo priti ali v Etnografski muzej ali pa v Narodno galerijo. Toda dogodki so to preprečili.¹⁰¹

Marolta je močno zanimala slovenska kultura in v ta namen je tudi vabil svoje prijatelje in znance, kulturnike in politike na svoj dom, kjer jih je gostoljubno sprejemal. Tako je ustvaril kulturni krožek, katerega člani so ob snidenju razpravljali o sodobnih slovenskih kulturnih problemih. Kot ljubitelj umetnosti je skrbno oblikoval zavidljivo zbirko umetniških del, saj je imel njegov katalog preko 300 števil: kipcev, slik, risb, cerkvenih rezbarij, tako domačih kot tujih mojstrov. Imel je tudi bogato knjižnico s stotinami knjig. Večino tega kulturnega bogastva je komunistična revolucija s svojimi posegi uničila.¹⁰²

Tine Debeljak je zapisal: »Dom v Verdu kakor tudi pisarno na Vrhniki je Marolt spremenil v muzej, ki so ga občudovali vsi gostje – in teh ni bilo malo! – ki so prihajali k njim.«¹⁰³

Na področju arheologije je Marolt sodeloval predvsem s prof. Schmidom, pa tudi z Rajkom Ložarjem, ki je večkrat poudaril, da se Marolt ni zanimal zgolj za umetnost, temveč tudi za zgodovino naše domovine, zlasti svoje ožje domovine, kar se je kazalo tudi v snovanju muzeja na Vrhniki, v katerem naj bi ostaline rimskega Nauportusa imele odločilno vlogo. Dr. Ložar je nadalje napisal, da je Marolt v ta namen dosegel, da je vrhniška občina določila poseben kredit, da je W. Schmid začel izkopavanja na mestu nekdanjega rimskega pristanišča ob Ljubljani. »Že začetna kopanja so prinesla lepe uspehe, toda dela se iz meni neznanih vzrokov niso nadaljevala.«¹⁰⁴

Marolt je z dr. Rajkom Ložarjem med drugim sodeloval tudi pri raziskovanju Ljubljanskega barja. Marolt je takole navedel: »Mislim, da je bilo v jeseni leta 1944, ko se je pripeljal na kolesu k meni prijatelj iz Blatne Brezovice in mi prinesel obdelan kos jelenovega roga, ki ga je našel pri kopanju jarka na barju ... Povedal je, da je na več krajih naletel v zemlji tudi na črne kole v debelini človeške roke. Pograbil sem še svoj bicikelj in sva odbrzela tja. Oba sva bila istih misli, da je možakar odkril ostanke stavbe na koleh. Takoj sem šel v Ljubljano k ravnatelju arheološkega oddelka na muzeju, dr. Rajku Ložarju, ki je v rogu spoznal neolitsko sekiro in pohitel z menoj v Blatno Brezovico ... Dr. Ložar je povedal, da je to na vrhniško stran barja najjužnejše, po velikosti pa doslej sploh največje znano kolišče na Ljubljanskem barju.«¹⁰⁵ Vendar pa se tega leta izkopavanja niso začela, ker je bil v deželi okupator, ki bi se utegnil vmešati in odpeljati najdbe, partizani pa bi mogli delo motiti. Marolt je še navedel: »V begunstvu in izseljenstvu sem se večkrat spomnil kolišča pod Blatno Brezovico. Vse je bilo tiho o tej stvari. Lani pa berem, da bo pričel kopati arheološki inštitut ... Stvar je torej v dobrih rokah in, če medtem res nihče še ni brskal tam, se je nadejati obilne znanstvene žetve.«¹⁰⁶

Dr. Ložar je o Maroltu še zapisal: »Vodil je natančno evidenco o vseh arheoloških najdbah na področju svojega teritorija in se je v tem pogledu bistveno razlikoval od takih konzervatorjev, ki so se zanimali samo za umetnostne spomenike.«¹⁰⁷

Marolta kot zgodovinarja pa moramo omeniti predvsem kot urednika Zgodovinskega zbornika, ki je izšel pri Slovenski kulturni akciji.¹⁰⁸ Napisal je tudi številne priložnostne zgodovinske članke, ki jih je pisal po potrebah in prošnjah urednikov.¹⁰⁹ Med pregledovanjem časopisov pa smo našli tudi nekaj njegovih člankov z opisi Vrhnike v različnih zgodovinskih obdobjih.¹¹⁰ Marolt je torej tudi v Argentini razmišljal in pisal o rodni Vrhniki.

Drugi pobudniki

Walter Schmid (18. januar 1875, Kranj–24. april 1951, Graz) je na Dunaju med 1893 in 1894 študiral pravo, leta 1894 pa je stopil v benediktinski red in tam študiral teologijo, kjer je bil tudi posvečen v duhovnika. Od leta 1902 do 1904 je študiral zgodovino, arheologijo in geografijo na Univerzi v Gradcu, v letih 1905 do 1909 pa je bil kustos v Deželnem muzeju v Ljubljani. Leta 1912 je habilitiral na graški univerzi in dobil mesto predstojnika arheološkega oddelka ter numizmatičnega kabineta v graškem Joanneumu in pa tudi mesto deželnega arheologa za Štajersko.

Na področju slovenske arheologije ima prof. Schmid pomembno mesto kot muzealec in raziskovalec, Deželni muzej v Ljubljani pa je želel urediti v pravo znanstveno institucijo. On je tudi zaslužen za začetek izdajanja strokovnega časopisa Carniola. Njegovo raziskovalno delo je segalo v vsa arheološka obdobja, od bakrene dobe do zgodnjega srednjega veka, posebej pomembna pa so njegova številna izkopavanja v Sloveniji in na avstrijskem Štajerskem, med drugim:

kolišče v Notranjih Goricah, železnodobna naselja na Pohorju, na Vačah, v Šmihelu pod Nanosom, na Ulaki v Loški dolini, v Ljubljani rimske Emone, v Slovenj Gradcu, na Vrhniki itd. Tako številnih izkopavanj ni mogel v celoti dokumentirati in javno predstaviti, vendar ostajajo še vedno nepogrešljiv vir za slovensko arheologijo. Njegovo delo je pustilo pomembne pečat in je, predvsem naselbinska izkopavanja in znanstveno raziskovanje, pionirsko.¹¹¹

Edvard Pajnič (19. oktober 1872, Novo mesto–31. marec 1952, Ljubljana) je bil po poklicu pravnik, pravne študije je končal leta 1897 v Gradcu. Služboval je v pravosodju, med drugim kot državni pravnik (državni tožilec) v Ljubljani med leti 1912 in 1918, svetnik višjega deželnega sodišča v Ljubljani med leti 1918 in 1930, od leta 1927 pa je bil senatni predsednik. Bil je visoko izobražen na svojem področju, dosegel je doktorski naziv, in svoje prispevke, predvsem o civilnem pravu, je objavljajl v Slovenskem pravniku pa tudi v tujem strokovnem tisku. Kot amater pa se je ukvarjal z botaniko in v herbariju, opremljenem s popolnim katalogom, je zbral veliko rastlin predvsem iz Alp in s Krasa. S svojimi botaničnimi prispevki pa je sodeloval tudi v reviji Proteus.¹¹² Poročen je bil z vrhniško učiteljico Emo Pleško, vnukinjo vrhniškega župana Petra Lenassija. Na Vrhniki je bil nekoč znan Pajničev botanični vrt.

France Habe (11. januar 1909, Vrhnika–12. oktober 1999, Postojna), vrhniški rojak, je bil geograf, zgodovinar speleolog in krasoslovec. Leta 1932 je diplomiral na ljubljanski Filozofski fakulteti in prav tam leta 1965 tudi doktoriral. Do leta 1965 je bil v pedagoški službi, od leta 1965 do 1977 pa je bil sodelavec Inštituta za raziskovanje krasa pri SAZU. Raziskoval je geomorfološke, hidrološke in speleološke značilnosti notranjskega krasa, zlasti pivške kotline; preučeval pa je tudi kras v Črni gori, Romuniji in Ekvadorju.



France Habe (foto vir: <http://alpha.zrc-sazu.si/izrk/Carsologica/Acta282/habeslo.htm>).

Jamarjem se je pridružil leta 1926 in se uveljavil tako v domačem kot tudi v tujem merilu. Poglobljeno se je ukvarjal z jamskim turizmom in varstvom krasa in jam, posebej še s Škocjanskimi jamami, 6 let pa je bil tudi predsednik Zveze speleologov Jugoslavije in predsednik komisije za varstvo jam in jamski turizem pri Mednarodni speleološki zvezi. Habetovo strokovno delo obsega preko 200 strokovnih objav, v speleologiji in krasoslovju pa se je uveljavil tudi kot fotograf in je svoje fotografsko znanje preko tečajev, seminarjev in razstav rad delil tudi z drugimi.¹¹³

Stanko Hočevnar (1895–1982) je študiral v Ljubljani in Kranju, farmacijo pa v Zagrebu. Leta 1929 je po očetovi smrti prevzel njegovo lekarno na Vrhniki. Politično in kulturno se je udeleževal v »naprednih« liberalnih vrstah, nekaj časa je bil starosta vrhniškega Sokola in tudi igralec v vrhniški Čitalnici. Kot liberalec je podpiral jugoslovansko idejo in unitarizem, v Živkovičevem režimu leta 1931 pa je bil imenovan za vrhniškega župana. V času, ko so večja vrhniška podjetja odpuščala delavce zaradi gospodarske krize, je delavstvu priskrbel zaslužek pri vzdrževanju in popravilu občinskih in banovinskih cest. Dal je tudi popraviti zanemarjen vrhni-

ški vodovod, pospešil je izgradnjo vodovoda na Drenovem Griču, omogočil je izgradnjo vodovoda v Sinji Gorici, uredil Gospodinjsko šolo v Bevkah ter poskrbel, da so dokončali ubožnico na Vrhniki.¹¹⁴ Med letoma 1933 in 1935 je bil župan Hočevar zaslužen za postavitev razglednega stolpa na Planini nad Vrhniko in za izgradnjo podaljška vrhniške proge in novega postajališča v središče trga. Stanko Hočevar je opravljal od 1931 oz. kot izvoljeni predstojnik občine (župan) županske posle od srede oktobra 1933 do 1. decembra 1935. Na volitvah za narodno skupščino maja 1935 je bil izvoljen za narodnega poslanca v okraju Ljubljana-okolica. Ker pa po zakonu obeh funkcij ni bilo dovoljeno opravljati, se je zato odpovedal županovanju. Ponovno pa je kandidiral za vrhniškega župana leta 1936, vendar ni bil izvoljen.¹¹⁵

SKLEP

Vrhnika je zaradi svoje pomembne geografske lege in plovne Ljubljanice zgodovinsko pomemben kraj. Dragocene arheološke najdbe na njenem območju so bile odkrite že v 19. in na začetku 20. stoletja. Najdbe v 30. letih preteklega stoletja pa so bile celo povod za nastanek muzejskega društva in lokalne muzejske zbirke. Arheološkim izkopavanjem in odkritjem smo priča tudi danes. Vrhniške najdbe pristanejo v novejšem času v Ljubljani v Narodnem muzeju (prej Deželni muzej) in v Mestnem muzeju, nekoč pa so jih odnašali v graški muzej Joanneum, posamezne najdbe tudi v Naravoslovni muzej na Dunaj. Na žalost pa za nekaj pomembnih vrhniških izkopanin ne poznamo lokacije in zato veljajo za izgubljene.

Logična posledica zavedanja bogate lokalne zgodovine in odkrivanja krajevnih arheoloških najdb je ustanovitev muzeja na Vrhniki, v katerega bi bila vključena tudi bogata arheološka zbirka. K ustanovitvi muzeja na Vrhniki si močno prizadeva delujoče

Muzejsko društvo Vrhnika, močna pa je tudi želja občanov.

Upanje za uresničitev tega cilja trenutno daje nastajanje kulturnega centra v nekdanji šivalnici IUUV, ki ga pripravlja občina v sodelovanju z ljubljanskim Mestnim muzejem.

Opombe:

- 1 Prispevek je nastal na podlagi diplomske naloge: »Tako je ustvarjen začetek novemu muzeju, ki obeta postati lepa kulturna ustanova ...« Razvoj muzejske dejavnosti v občini Vrhnika v 20. stoletju, ki jo je avtorica zagovarjala na Oddelku za zgodovino FF v Ljubljani leta 2012.
- 2 Slovenec, 6. september 1935, št. 204, str. 8.
- 3 Prav tam.
- 4 Horvat, Jana, *Nauportus (Vrhnika)*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1990, str. 50–51. (Dalje: Horvat, *Nauportus (Vrhnika)*).
- 5 Jutro, 14. oktober 1934, št. 237, str. 16.
- 6 Slovenec, 14. oktober 1934, št. 234, str. 8; Ivanka Kurinčič, *Stoletnica pomembnih arheoloških odkritij na Vrhniki*, v: Vrhniški razgledi, leto 5 (2004), str. 21.
- 7 Jutro, 14. oktober 1934, št. št. 237, str. 16.
- 8 Slovenec, 14. oktober 1934, št. 234, str. 8.
- 9 Jutro, 14. oktober 1934, št. 237, str. 16.
- 10 Jutro, 13. november 1934, št. 261, str. 3.
- 11 Prav tam.
- 12 Prav tam.
- 13 Prav tam.
- 14 Slovenec, 27. oktober 1934, št. 245, str. 2.
- 15 Jutro, 13. november 1934, št. 261, str. 3.
- 16 Prav tam.
- 17 Prav tam.
- 18 Vsi ti materialni ostanki so pomembni zato, ker potrjujejo Strabonovo poročilo, da je že za njegovega časa, tj. v drugi polovici prvega stoletja pr. Kr., vodila iz Aquileje čez Hrušico na Nauportus cesta, po kateri so prevažali iz Italije blago na dvokolesnih vozovih ter ga nakladali v Nauportu na ladje, ki so ga potegnile do Siscije. Hkrati se s tem potrjuje tudi zgodnejši nastanek Nauporta v primerjavi z Emono. Slovenec, 27. oktober 1934, št. 245, str. 2.

- 19 Slovenec, 20. september 1936, št. 216, str. 4.
- 20 Prav tam.
- 21 Prav tam.
- 22 Slovenec, 27. oktober 1934, št. 245, str. 2.
- 23 Jutro, 14. oktober 1934, št. 237, str. 16.
- 24 Narodni muzej Slovenije (dalje: NMS), knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1935, 2. 9. 1935, Dopis mr. Hočevarja Kraljevski banski upravi, Vrhnika, 2. 9. 1935, prepis dokumenta bil posredovan ravnateljstvu Narodnega muzeja.
- 25 Prav tam.
- 26 Prav tam.
- 27 Ravnatelj Narodnega muzeja je bil Josip Mal (od leta 1924 do 1945), leta 1945 ga je nasledil Jože Kastelic. *Narodni muzej*, v: Enciklopedija Slovenije 7, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1993, str. 312.
- 28 NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1935, št. dokumenta 539/35, 16. 9. 1935, Dopis ravnateljstva Narodnega muzeja Kraljevski banski upravi, Ljubljana, 16. 9. 1935.
- 29 Prav tam.
- 30 Slovenec, 20. september 1936, št. 216, str. 4.
- 31 Marolt, Marijan, *Spomini na dr. Korošca*, Svobodna Slovenija. Leto 13, št. 1 (5. jan. 1961), str. 3. (Dalje: Marolt, *Spomini na dr. Korošca*).
- 32 Gdč. Skvarča je bila tajnica župana Stanka Hočevarja.
- 33 Marolt, *Spomini na dr. Korošca*, str. 3.
- 34 Oblak Čarni, Marija, Kos, Janez, *Projektna naloga »Muzej Vrhnika«: v okviru strategije razvoja kulture, turizma in športa na Vrhniki*, v: *Vrhnikiški razgledi*, leto 11 (2010), str. 192.
- 35 Slovenec, 6. september 1935, št. 204, str. 8.
- 36 Prav tam.
- 37 NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1935, 2. 9. 1935, Dopis mr. Hočevarja Kraljevski banski upravi, Vrhnika, 2. 9. 1935, prepis dokumenta bil posredovan ravnateljstvu Narodnega muzeja.
- 38 NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1935, št. dokumenta 539/35, 16. 9. 1935, Dopis ravnateljstva Narodnega muzeja Kraljevski banski upravi, Ljubljana, 16. 9. 1935.
- 39 Prav tam.
- 40 Prav tam.
- 41 Prav tam.
- 42 NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1935, 2. 9. 1935, Dopis mr. Hočevarja Kraljevski banski upravi, Vrhnika, 2. 9. 1935, prepis dokumenta je bil posredovan ravnateljstvu Narodnega muzeja.
- 43 Ime, sedež in področje društva, naloga društva in sredstva, s katerimi jo dosega, ustroj uprave in način polnoveljnega sklepanja, odredbe o vstopu v društvo in o izstopu, pravice in dolžnosti članov, zastopanje društva, društveni pečat, preglednika, razsodišče in prestanek društva. NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1936, št. dokumenta 186/36, Pravila Muzejskega društva na Vrhniki: prepis. (Dalje: Pravila Muzejskega društva).
- 44 Pravila Muzejskega društva, točka 1.
- 45 Prav tam, točka 2.
- 46 Isti.
- 47 Pravila Muzejskega društva, točka 3.
- 48 Prav tam, točka 4 in 5.
- 49 Prav tam, točka 6.
- 50 Prav tam, točka 7.
- 51 Prav tam, točka 10.
- 52 Isti.
- 53 NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1936, št. dokumenta 159/36, 20. 3. 1936, Dopis Kraljevske banske uprave ravnateljstvu Narodnega muzeja, Ljubljana, 16. 3. 1936.
- 54 NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1936, št. dokumenta 186/36, 31. 3. 1936, Dopis ravnateljstva Narodnega muzeja Kraljevski banski upravi, Ljubljana, 31. 3. 1936.
- 55 Prav tam.
- 56 Prav tam.
- 57 Prav tam.
- 58 Prav tam.
- 59 Isti.
- 60 Isti.
- 61 Isti.
- 62 Pri tej izjavi se je dr. Stele skliceval na okrožnico bivše kranjske deželne vlade z dne 24. XII. 1913, št. 5214/pr., ki je odredila, da ne sme nihče vršiti arheoloških izkopavanj brez vednosti strokovnih zavodov (muzeja ali konservatorija). NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1936, št. dokumenta 186/36, 2. 4. 1936, Izjava konservatorja dr. Steleta glede Pravil Muzejskega društva na Vrhniki, Ljubljana, 2. 4. 1936.
- 63 Prav tam.

- 64 Slovenec, 6. september 1935, št. 204, str. 8.
- 65 Jerin, Barbara, *Muzejska dejavnost* [elektronski vir]. Sporočilo za: Nika Čelešnik, 15. nov. 2011. Osebnostno sporočilo. (Dalje: Jerin, *Muzejska dejavnost*).
- 66 Horvat, Jana, *Vrhnika - muzejske zbirke* [elektronski vir]. Sporočilo za: Nika Čelešnik, 11. nov. 2011. Osebnostno sporočilo. (Dalje: Horvat, *Vrhnika - muzejske zbirke*).
- 67 Za bibliografske navedbe člankov glej opombe št.: 7, 8, 11, 13, 16, 17 in 20.
- 68 Horvat, *Nauportus (Vrhnika)*.
- 69 Horvat, *Vrhnika - muzejske zbirke*.
- 70 Jerin, *Muzejska dejavnost*.
- 71 Marolt, Marijan, *Vrhnika*, Slovenska beseda. Leto 5, št. 1-2 (1954), str. 17.
- 72 Horvat, *Nauportus (Vrhnika)*, str. 253-307.
- 73 Horvat, *Vrhnika - muzejske zbirke*.
- 74 NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1936, št. dokumenta 332/36, 6. 6. 1936, Najdba starega okostnjaka na Vrhniki, pismo sreskega načelnika Kraljevski banski upravi, Ljubljana, 6. 6. 1936.
- 75 Prav tam.
- 76 NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1936, št. dokumenta 333/36, 10. 6. 1936, Pismo Narodnega muzeja Marijanu Maroltu, Ljubljana, 10. 6. 1936.
- 77 NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1936, št. dokumenta 343/36, 13. 6. 1936, Pismo Marijana Marolta ravnateljstvu Narodnega muzeja, Vrhnika, 13. 6. 1936.
- 78 Horvat, *Nauportus (Vrhnika)*, str. 66.
- 79 NMS, Arheološki oddelek, Dnevnik arheološkega oddelka: evidenca najdb, izkopavanj etc. od 8. 11. 1933-21. 10. 1944. Leto 1939, evidenčne št.: 1, 11 in 14.
- 80 Prav tam, evidenčna št. 24.
- 81 NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1939, št. dokumenta 294/39, 13. 6. 1939, Pismo kustosa dr. Ložarja župnemu uradu Horjul, Ljubljana, 13. 6. 1939.
- 82 NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1939, št. dokumenta 301/39, 14. 6. 1939, Pismo župnega urada Horjul ravnateljstvu Narodnega muzeja, Horjul, 14. 6. 1939.
- 83 NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1939, št. dokumenta 310/39, 21. 6. 1939, Pismo ravnateljstva Narodnega muzeja župnemu uradu Horjul, Ljubljana, 21. 6. 1939.
- 84 Horvat, *Vrhnika - muzejske zbirke*.
- 85 Prav tam.
- 86 NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1947, št. dokumenta 159/1, 9. 7. 1947, Zbirka rimskih izkopanin, Dopis Krajevnega ljudskega odbora Vrhnika Narodnemu muzeju, Vrhnika, 5. 7. 1947.
- 87 NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1947, št. dokumenta 159/2-47, 9. 7. 1947, Dopis ravnatelja dr. Kastelica Krajevnemu ljudskemu odboru Vrhnika, Ljubljana, 9. 7. 1947.
- 88 NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1947, št. dokumenta 160/1-47, 9. 7. 1947, Prošnja Narodnega muzeja za dovoljenje za potovanje dr. Kastelica na Vrhniko posredovana Ministrstvu za prosveto, Ljubljana, 9. 7. 1947.
- 89 NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1947, št. dokumenta 159/3-47, 15. 7. 1947, Dopis ravnatelja dr. Kastelica Krajevnemu ljudskemu odboru Vrhnika, Ljubljana, 15. 7. 1947; Zgodovinski arhiv Ljubljana, VRH 13-7 KLO Vrhnika.
- 90 NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1948, št. dokumenta 70/1-48, Vloga ravnateljstvu Narodnega muzeja za izdajo več potnih nalogov, Ljubljana.
- 91 NMS, knjižnica, škatla: Muzejski arhiv l. 1948, Pismo ravnatelja dr. Kastelica Narodnemu muzeju, Šentvid pri Stični, 27. 3. 1948.
- 92 Jerin, *Muzejska dejavnost*.
- 93 Vidovič Miklavčič, Anka, *Iz mozaika preteklosti občine Vrhnika v letih 1929-1941: upravna ureditev, prebivalstvo, kulturni dogodki in gospodarstvo*, v: Vrhnikiški razgledi, leto 8 (2007), str. 35. (Dalje: Vidovič Miklavčič, *Iz mozaika preteklosti občine Vrhnika v letih 1929-1941*).
- 94 Rode, Jože, *Vrhnika skozi stoletja*, Ljubljana: Založba Karantanija, 1997, str. 65; Marolt Marijan, v: *Enciklopedija Slovenije* 7, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1993, str. 8.
- 95 Marolt, Marijan, »*Spomini vmret*«, Ljubljana: Studia slovenica, 2000, str. 7. (Dalje: Marolt, »*Spomini vmret*«).
- 96 Kores, Teresa, *Marijan Marolt, umetnostni zgodovinar*, v: Vrhnikiški razgledi, leto 7 (2006), str. 93.
- 97 Marolt, »*Spomini vmret*«, str. 8.
- 98 Spominski roman *Zōri, noč vesela, avtobiografski roman Rojstvo, ženitev in smrt Ludvika Kavška*, biografski roman *Jože Petkovšek: življenjska povest*, ki ga je končal na smrtni postelji; glej še: Darinka Koderman Patačko, *Marijan Marolt kot pripovednik*, v: Vrhnikiški razgledi, leto 4 (2003), str. 97. Tine Debeljak, *Marolt*,

- človek in kulturni delavec v zdomstvu, v: Marijan Marolt, *Jože Petkovšek*, Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija, 1975, str. 256–263. (Dalje: Debeljak, Marolt, *človek in kulturni delavec v zdomstvu*).
- 99 Prav tam, str. 271.
- 100 Za slovensko umetnostno zgodovino sta temeljnega pomena Maroltovi topografiji (popis vseh umetnostnih spomenikov dekanije): *Dekanija Vrhnika* (1929) in *Dekanija Celje I–II* (1931, 1932). Rajko Ložar, Marolt, *umetnostni zgodovinar v domovini*, v: Marijan Marolt, *Jože Petkovšek*, Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija, 1975, str. 242. (Dalje: Ložar, Marolt, *umetnostni zgodovinar v domovini*).
- 101 Prav tam.
- 102 Marolt, »*Spomini vmret*«, str. 6–7.
- 103 Debeljak, Marolt, *človek in kulturni delavec v zdomstvu*, str. 256.
- 104 Ložar, Marolt, *umetnostni zgodovinar v domovini*, str. 242–243.
- 105 Marolt, Marijan, *Vrhnika, Slovenska beseda*. Leto 5, št. 1–2 (1954), str. 15.
- 106 Prav tam.
- 107 Ložar, Marolt, *umetnostni zgodovinar v domovini*, str. 243.
- 108 Debeljak, Marolt, *človek in kulturni delavec v zdomstvu*, str. 280.
- 109 Prav tam, za bibliografijo teh člankov glej str. 280–281.
- 110 Bibliografija člankov o vrhniški zgodovini: Marijan Marolt, *Vrhnika*, Slovenska beseda. Leto 5, št. 3–4 (1954), str. 45–47; Slovenska beseda. Leto 5, št. 7–8 (1954), str. 116; Slovenska beseda. Leto 5, št. 9–10 (1954), str. 139–141.
- 111 Schmid, Walter, v: Enciklopedija Slovenije 11, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1997, str. 12–13.
- 112 Pajnič, Edvard, v: Enciklopedija Slovenije 8, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994, str. 223. Pajničeva delna bibliografija z botaničnega področja dostopna v: *Spominski almanah slovenskih strokovnih pisateljev, publicistov in projektantov*, Ljubljana: Nova strokovna založba, 1940/1941, str. 321.
- 113 Habe, France, v: Enciklopedija Slovenije 3, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1989, str. 411–412.
- 114 Pomembni dogodki doma in na tujem, Tedenske slike: priloga Domovini. Leto 9, št. 43 (26. okt. 1933), str. 3.
- 115 Vidovič Miklavčič, *Iz mozaika preteklosti občine Vrhnika v letih 1929–1941*, str. 44.